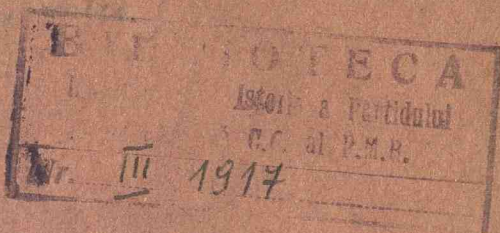

✓ Extras din Revista „Democrația”

CÎTE-VA CONSIDERAȚIUNI GENERALE

ASUPRA

CONFERENȚEI DE LA PARIS

DE

MIRCEA DJUVARA

Fond Special

BUCUREȘTI

IMPRIMERIILE „INDEPENDENȚA”

STRADA R. POINCARÉ (Academici) 17

1919

Extras din Revista „Democrația”

CÎTE-VA CONSIDERAȚIUNI GENERALE

ASUPRA

CONFERENȚEI DE LA PARIS

DE

MIRCEA DJUVARA

Fond Special

312891

BUCUREȘTI

IMPRIMERIILE „INDEPENDENȚA”

STRADA R. POINCARÉ (Academiei) 17

1919

12164/956

12164/67

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA II 314071

883/25

B.C.U. Bucuresti

C20056113

CÎTE-VA CONSIDERAȚIUNI GENERALE

ASUPRA

CONFERENCEI DE LA PARIS

Pentru foarte mulți modul de a lucra al Conferenței de la Paris, în special față de țara noastră, pare o adevărată enigmă. Opiniunea noastră publică, pusă în fața unor evenimente cu totul neașteptate în politica externă, simte cu multă tărie, în momentul de față, necesitatea unor informațiuni precise asupra celor ce se petrec la Paris: ea vrea cu tot dinadinsul o explicațiune a celor ce vede și aude, un răspuns care să o lămurască în mod deplin și imediat.

Este, de sigur, și oarecare naivitate în întrebarea astfel pusă de sentimentul general. Ingrijorarea publică dela noi este însă complet legitimă.

Răspunsurile de dat sunt într'adevăr cât se poate de grele și complexe. Ele implică între altele cunoașterea amănunțită a întregului mecanism psihologic al activității Conferenței și în special a motivelor concrete care au determinat acțiunile oamenilor de stat din fruntea marilor puteri. Procedura care s'a urmat în debaterile Consiliului suprem și mai ales suprimarea, nu numai a oricăror relațiuni către public, dar și a proceselor-verbale de ședință, măresc în mod considerabil dificultatea. De sigur, că, multă vreme încă după trecerea generațiunii noastre, istoricii vor mai cerceta problema mecanismului psihologic care are ca rezultat hotărârile de azi ale Conferenței

din Paris. Și nu se poate ști chiar, dacă vreodată problema aceasta va ajunge a primi soluțiunea deplină pe care o com-
portă.

Pentru noi, astăzi, prudența în afirmațiuni trebuie să fie cu
atât mai mare, cu cât ne lipsește cu totul perspectiva istorică,
prețioasă în asemenea materie nu numai prin vederea de an-
samblu pe care o dă și în care fiecare eveniment se așează mai
bine la locul cuvenit, dar încă și prin obiectivitatea mai mare rezul-
tată din stingerea pasiunilor care frământă întotdeauna pe con-
temporani în asemenea împrejurări.

Totuși nevoile politice de toate zilele nu pot aștepta cuvântul
târziu al istoriei. Ele cer cu tot dinadinsul soluțiuni imediate.
În politică, suntem nevoiți a căuta, măcar cu aproximațiune,
soluțiuni pro-izorii care să nu ne înșele prea mult asupra ho-
tărârilor ce avem de luat.

Din acest punct de vedere socotim, că orice contribuțiune sin-
ceră și obiectivă la studiul problemei astfel puse poate și tre-
buie să fie inte.esantă pentru opiniunea noastră publică.

Observațiunea atentă a activității Conferenței din Paris duce
dela început la o primă constatare neîndoioasă. În hotărârile
Conferenței se observă pe de o parte o ignorare a realităților
și pe de altă parte o șovăială, o nesiguranță, de multe ori o in-
coherență și aproape întotdeauna o întârziere a hotărârilor, care
ne face să credem, că ea întâmpină dificultăți nebănuite în lua-
rea oricărei deciziuni.

De notat este însă faptul foarte interesant, că, dacă aceasta
este adevărat în privința Conferenței, a fost tot așa de adevărat
în privința întregii acțiuni a marilor noștrii aliați, chiar și de
la începutul activității războiului. Cine ar putea vreodată, spre
exemplu, să măsoare imensa cantitate de sânge nevinovat, care
s'a vărsat în cursul acestui groaznic măcel de oameni, numai
și numai pentru că aliații n'au putut cădea mai repede de acord asu-
pra constituirei unui comandament unic și au întârziat astfel în mod
inexplicabil, cu mai mulți ani, poate, deciziva militară? De ase-
menea, spre a nu mai da decât un singur exemplu mai general
și fără a insista, cine va putea vreodată să arate toată gravitatea
consequențelor pe cari le-a avut faptul, că în cursul războiului
aliații occidentali nu au știut a se determina să aibe o politică
decisă în Orientul european, în Rusia și în Balcani?

Și, dacă un observator atent încearcă să-și arunce privirile până încă mai departe în trecut, el poate nota acelaș fenomen chiar și înainte de războiu, în relațiunile dintre acele două mari puteri cari aveau să formeze nucleul solid împrejurul căruia erau să se cristalizeze mai târziu toate celelalte alianțe, anume Anglia și Franța.

Cu tot pericolul pe care-l înfățișa expansiunea extraordinară a Germaniei autocrate, aceste două state democratice nu au izbutit, într'adevăr, a-și crea în relațiunile reciproce un statut stabil și bine precizat de alianță, ci s'au văzut silite să se mărginească la o simplă înțelegere nebulosă, care, strict vorbind, nu constituia nici o adevărată garanție de formă. Din fericire cursul evenimentelor a fost cu mult mai puternic de cât posibilitățile de voință ale oamenilor de stat anglo-francezi și a dus, în mod fatal, în fața agresiunii germane deslănțuite, la alianța pe care acei oameni nu fuseseră în stare să o înfăptuiască dinainte ca o prevedere.

Cum se explică această stare generală de lucruri, pe care o constatăm astfel dealungul istoriei contemporane a principalilor aliați în acțiunea lor comună?

Prima, cea mai adâncă, dar și mai complexă, dintre explicațiuni stă de sigur în psihologia poporului englez și francez, spre a ne mărgini pentru moment numai la acestea două.

Nu e locul de a insista prea mult asupra acestui punct. Trebuie însă să relevăm, în ceea-ce privește mai întâi poporul englez, în prima linie o trăsătură caracteristică dominantă, increderea ne măsurată pe care el o are în propriile sale puteri și care e de sigur într'o foarte largă proporțiune justificată. Această încredere se potrivește de minune cu tradiționala politică de izolare a Angliei, ca o manifestare foarte serioasă a «splendidului» său egoism național și a lipsei de interes pentru aproape tot ce e străin. La aceasta trebuie neapărat adăugat, spre a completa psihologia politică a poporului englez, tradiționalismul atent și adânc înrădăcinat în conștiințe al instituțiunilor engleze, care dă nota sa specială moralei engleze. De asemenea în fine obiceiul intelectual, inherent ca un instinct firei engleze, de a procede mereu în mod pur empiric, prin «inferențe», iar nu prin raționamente; astfel în spiritul englez există o adevărată re-

pugnantă de a stabili dinainte planuri abstracte pentru determinarea unei norme mai generale și, din potrivă, domnește trebuința de a dibui cu tenacitate pe rând toate posibilitățile practice, prin încercări succesive, până la atingerea deplină a scopului urmărit.

Față de această psihologie generală a poporului englez se înfățișază, cu caractere foarte deosebite, aceia a poporului francez. Mult mai puțin încordat în voința de a se izola, instruit, prin impresionabilitatea sa vie și prin contingentele istorice, de ce mare preț pot fi alianțele cu streinii, poporul francez judecă cu înima, fără a ținea în totdeauna socoteală de nevoile practice, și, din judecata astfel încheată, procede prin raționamente la directivele activității sale. Astfel, de la 1870 încoace, explicațiunea lineamentelor generale ale politicii franceze a stat în primejdia germană, după cum cu puțin înainte fusese farmecul puțin cam vag al ideilor de libertate.

Anglia însă nu voia în acelaș fel să-și mărginească principala activitate politică în jurul problemei germane, toată psihologia ei istorică tindea pe de altă parte spre izolare și astfel nu se putea decide a privi cu încredere deplină la activitatea politică a Franței. Deosebite interese secundare, în afară de aceasta, se mai puneau și ele în calea unei perfecte înțelegeri între cele două mari democrații europene, astfel că, de fapt, acordul prevăzător și precis, la care ne-am fi putut aștepta între ele, în materie de politică externă, nu s'a produs. Și par'că un fel de curioasă mesiență chiar, isvorită din vechea tradițiune a politicii engleze pentru tot ce e străin, s'a manifestat din partea Angliei față de viitoarea ei aliată.

Ușor se poate afirma, că situațiunea aceasta, în relațiunile dintre cele două state, a durat chiar și după intervențiunea Angliei în războiu, în tot cursul acestuia. Odată cu încetarea ostilităților efective față de Germania, ea s'a vădit încă și mai cu multă putere, astfel că s'ar putea spune că germenul unei adevărate divergențe între Franța și Anglia a existat în mod vizibil de la început la Conferința Păcii, chiar din ziua deschiderii ei.

Anglia, într'adevăr, câștigase prin însăși încheierea armistițiului tot ceea ce putea constitui scopul ei de război împotriva Germaniei: aceasta vedea complect spulberată puterea ei maritimă, flota și coloniile fiindu-i luate, iar expansiunea ei comer-

cială se găsea astfel ținută din acel moment în anume limite pe care Anglia le putea impune. În aceste condițiuni Anglia avea tot interesul, ca la conferința păcii să se arate generoasă față de poporul german.

Franța, din contra, care făcuse cele mai grele sacrificii posibile pentru ingenuchiarea mării sale vrăjmașe, nu se vedea și mai ales nu se simțea încă în nici un fel asigurată prin clauzele armistițiului în contra unei noi agresiuni germane; ea avea să aștepte totul dela desbaterile și hotărârile Conferenței.

În sine Anglia avea chiar interese directe contrarii cu acele ale Franței precum erau acelea în legătură cu împărțirea flotei, a coloniilor germane și a teritoriilor turcești din Asia, spre a nu vorbi de cât de acestea. Iar pe de altă parte politica mondială, atât de complexă, a Angliei refuză încă de a se lăsa legată în prea strânsă prietenie cu politica franceză, care grăvitează în jurul a unui număr relativ restrâns de probleme, din care principalul pierduse mare parte de interes pentru Anglia odată cu înfrângerea militară a Germaniei: politica tradițională a imperiului britanic de creare a unui echilibru de forțe pe continent vedea, astfel, unul din scopurile sale mari din timpul din urmă atins, și i-ar fi putut chiar rămânea grija prevederii, ce e drept foarte depărtate, ca nu cumva Franța acum să se așeze, politicește, în fruntea continentului reorganizat și să se nască astfel o nouă putere, franceză, în locul celei germane.

Guvernul francez pare însă să nu fi avut vederea așa de largă încât să îmbrățișeze această din urmă posibilitate. Astfel din primul moment Franța, terorizată de gândul unui nou atac eventual al Germaniei, s'a aflat la Conferență într'o situațiune de simplu postulant, dependent de o Anglie satisfăcută. Reprezentanții Franței se crezură în necesitatea de a renunța aproape complet să insiste asupra vreuneia din celelalte mari chestiuni europene, spre a putea câștiga adheșiunea Angliei în problema asigurării țării lor contra Germaniei; pe de altă parte ei au crezut că această asigurare stă înainte de toate într'o graniță sigură de-a lungul Rinului și apoi, în acțiunea negativă de a încerca or ce spre a împedea Austria nouă de a se uni cu Germania, iar nici de acum într'o politică constructivă prin întărirea și legarea între ele sub egida Franței a unui sistem întreg de state naționale anti-germane în Europa.

Refacerea atât de ipotetică și nenaturală a unei Rusii unitare și puternice, ca înainte de război, pare a fi fost o a treia directivă mare a politicii franceze la Conferența Păcei: dar aceasta reese cu mult mai puțină precizie din lucrările Conferenței. Tot restul marilor probleme europene, — care totuși erau de o nemăsurată însemnătate pentru Franța — au rămas astfel într'o umbră secundară pentru politica franceză actuală. Vechia teroare, inspirată pacinicului popor francez de Germania lui Bismarck în 1870 și agravată prin brutalitatea fără seamăn a agresiunii Germaniei imperiale din 1914—1918, a apăsas în mod greu asupra concepțiunilor negociatorilor francezi.

Or-cum, Anglia era într'o situațiune privilegiată din care putea privi cu o relativă seninătate la desfășurarea chestiunilor continentale, dar care nu o împiedica, tocmai din lipsa interesului imediat, de a refuza o înțelegere repede cu Franța și de a purcede la interminabile desbateri cu aceasta din urmă, în care pare a nu-i fi făcut multe concesiuni importante fără a fi obținut compensațiuni solide. Desbaterile par fi cu atât mai grele cu cât empirismul politic anglo-saxon nu se adaptă ușor la raționalismul francez și cu cât Anglo-Saxoni în genere s'au arătat cu-noscători destul de slabi ai marilor probleme continentale.

Un dualism dăunător de interese, de concepțiune și de fel general de a fi domină astfel relațiunile franco-engleze la Conferența Păcei.

Dar problema astfel pusă nu comportă de cât numai două din elementele sale principale. Un al treilea element din cele mai importante astăzi la Paris intervine în calcule, acesta este elementul american.

Ca psihologie generală politică, poporul Statelor-Unite din America se vedește de sigur a avea și el o mentalitate specific anglo-saxonă; în acțiunile sale este, ca și Englezii, mult mai aproape de empirism de cât de raționalism. Se deosebește însă fundamental de Englezi prin aceea că nu e un popor bătrân, închis în anume obiceiuri, prins în formele unor tradițiuni rigide și a unei considerabile îngrijiri de sine, ci e în adevăratul înțeles al cuvântului, un popor plin de toată frăgezimea sufletească a unei tinereți exuberante, așa cum nu se mai întâlnește la nici unul din popoarele vechi europene. Astfel, pentru a-

cești Americani, nimic nu este crezut imposibil; tot astfel, la ei, vom putea întâlni toate contrastele: puritanismul și idealismul cel mai curat, alături de «americanismul» cumplit al a-facerilor. Și chiar la întreprinzătorul cel mai calculat și rece de dincolo de ocean, vom putea surprinde, dacă vom ști să observăm, în momentele când dă curs liber simțimintelor sale intime, toată vivacitatea și chiar de multe ori naivitatea unei naturi foarte simple de copil. E acelaș suflet al națiunii care se manifestă în ambele atitudini, deși la prima vedere ele par contradictorii. Nu e de minune așa dar să regăsim în politica americană față de Europa aceleași două note atât de deosebite una de alta: preocuparea în anumite momente surprinzător de mare a câștigului material, alături de credința în posibilitatea așezării în Europa a unei lumi politice noi întemeiate pe o dreptate ideală, un fel de Eden plăsmuit pe deantregul după modelul lumii americane.

Căci una din trăsăturile caracteristice ale conștiinței naționale a acestui popor este mândria extremă pentru democrația curată care a constituit primele începuturi ale Statelor-Unite și care, în credința lui, n'a făcut decât să se amplifice ajungând la admirabila înflorire de astăzi.

În această concepțiune, ideea de patrie, aceia de națiune, prind un aspect cu totul deosebit de cel pe care-l au în Europa. Națiune se confundă cu voința actuală și imediată a unor oameni ajunși la o completă conștiință a culturai lor originale de a trăi cu toții la olaltă; tradițiunea trecutului și firul care o leagă de viitorul necunoscut încă sunt complect eliminate din calcul: fiecare fracțiune de populațiune trebuie acum să spue ce vrea pentru întotd'auna, chiar dacă trecutul și prezentul arată mult mai evident afinitățile ei naturale decât toate «consultațiunile» forțamente în totdeauna aleatorii ale voinței locuitorilor, și chiar dacă se întâmplă că acești locuitori, neatingși încă din cauza contingentelor istorice de binefacerile cunoștinței despre propria lor făptură, riscă să declare ca voință permanentă a lor aceia ce este numai un interes întâmplător pur actual și fără nici o însemnătate reală. Tot astfel, pentru poporul american, ideea unui teritoriu național nu are înțelesul adânc pe care i-l dăm noi: el nu ar putea pricepe în ce scop

am vărsa spre pildă sânge omenesc pentru menținerea suveranității asupra unei mici suprafețe de pământ, sărace și aride, numai pentru că tot trecutul și sufletul nostru ne e legat de dânsa.

Conștiința națională americană coprinde astfel mândria exclusivă de a fi înțeles una din formele cele mai înalte ale democrației, unită cu aceia de a fi știut materialmente, pe terenul financiar, economic și al organizării în genere, să se desvolte pe o scară neasemuit mai întinsă decât a celorlalte popoare. Adevărate «valori» de viață se impun astfel cugetului american.

Și cum acest cuget are încă toată impetuzitatea tinereții, Americanul nu înțelege ca ideile sale, devenite astfel norme de înaltă morală politică, să nu fie imbrățișate și de alții. De aci până la intoleranță și la voința de a impune cu forța la nevoie felul propriu de a vedea, nu e decât un pas foarte mic. Astfel, spre a întrebuița o simplă figură, mulți Americani s'ar simți ușor cu un adevărat dispreț pentru cei cari s'ar încumeta să nu aprecieze construcțiunile cu zeci de caturi din marile orașe de peste ocean drept adevărate simboluri ale perfecțiunii umane!

Dacă la această psihologie generală mai adăogăm două elemente, anume compătimirea sinceră și vie pe care opinia americană a resimțit-o față de cataclismul pe care l-a reprezentat războiul pentru Europa și apoi, mai ales, însemnătatea incalculabilă, morală și materială, pe care lumea nouă a luat-o prin acest războiu în dauna Europei, vom înțelege mai bine ce a însemnat momentul intervenirii Americii în război.

America a trecut oceanul cu intențiunea vădită de a salva literalmente Europa pierdută, de a o ridica după cugetul american și de a o restaura după modelul și prin direcțiunea marilor întreprinderi americane. Și nimic nu putea asemui mândria acestui rol.

În fața Americii, splendide în rolul ei de arbitru luat cu atâta seriozitate, ea care a refuzat chiar să fie denumită «aliată» și a declarat că numai se «asociază» puterilor democratice europene spre a desființa amenințarea pe care militarismul german o aduce binelui în Europa, statele europene se aflau în situațiunea nu a unor egali, ci mai mult în aceia a unor justițiabili plini de nevoi.

Din statele mari europene singură Anglia putea sta față de Statele-Unite ale Americii într'o pozițiune relativ mai favorabilă. Flota engleză reprezenta, într'adevăr, o forță cu care America însăși trebuia încă să compeze; afară de aceasta, în dificultățile dintre Japonia, — intactă și ea, — și America, Anglia era binevenită spre a juca rolul moral al mediatorului.

Pe de altă parte Anglia însăși nu putea să nu vadă în exuberanța desvoltare a Statelor-Unite americane și mai ales în importanța pe care, fără puțință de împiedecare, o poate lua flota lor, isvorul necesității unei înțelegeri între cele două mari state Anglo-Saxone. Comunitatea limbei și a felului de a fi atât de deosebit de al celorlalte popoare europene, nu putea să nu favorizeze de asemenea un acord, oricare ar fi fost fricțiunile dintre Americanii prea emancipați și tradiționalii Englezi.

Astfel credem, că evenimentele nu ne vor desminți, dacă afirmăm că, probabil chiar din primele timpuri ale intervențiunii americane în războiu, s'a produs un acord strâns între Anglia și Statele-Unite. Fără a fi, — după obiceiul european continental, — o convențiune scrisă, acest acord trebuie să fi fost, întocmai cum fusese și înțelegerea franco-engleză dinainte de război, un simplu consensus tacit asupra comunității intereselor ambelor state și a necesității de a fi mai aproape legate între ele decât oricare altele. O manifestare evidentă și publică a acestei apropieri speciale stă în așa zisul tratat de garanție anglo franco-american, încheiat odată cu semnarea păcii de către Germanii: Anglia nu aderă la el decât dacă va adhera America; altfel ea ar lăsa Franța fără nici o asemenea asigurare contra Germaniei.

Aceasta pare a fi, în lineamente generale, atmosfera în care s'a produs ajutorul american. Ea a fost una din determinantele cele mai de seamă ale desfășurării pe care o are Conferența de la Paris.

Față de elementul american, englez și francez, elementul italian sau cel reprezentat de or-care altă «mare» putere joacă la Paris un rol relativ secundar.

Este într'adevăr foarte interesant și caracteristic de constatat, cum războiul cel mai groaznic care a însângerat vre-odată omenirea, dus de marile democrații în contra autocrațiilor europene

În virtutea principiului sfânt, înscris ca o lozincă, a egalității statelor mici cu cele mari înaintea dreptului, are ca sfârșit, în Conferința dela Paris, o organizațiune internațională, prin care o adevărată scară hierarhică de «puteri» se impune cu forța, atât în drept cât și în fapt, omenirii înmărmurite. Și nu este vorba numai despre modul cum s'a stabilit catalogarea statelor participante la războiu în mari și mici, ca și când dreptul celor mici nu ar mai avea nici un fel de însemnătate față de al celor mari, ci este vorba chiar, lucru mult mai puțin observat de ochi profani, despre o distincție vădită care se face între diferitele «mari» puteri, după cum depind mai mult sau mai puțin unele de altele și după cum își pot impune voința cu forța. Istoria singură, de alt-fel, va putea pronunța cu toată vigoarea condemnațiunea cuvenită acestui fel de a proceda.

Fapt este, că, dintre toate puterile care au doborât Germania din 1914, două sau trei dictează singure tuturor celorlalte, fără măcar a permite vre-o discuțiune. În frunte stau ast-fel Statele-Unite ale Americii, convinse că au scăpat Europa de la peire și că în schimb pot cere or-ce Europei. Alături de Statele-Unite și aproape pe acelaș plan prin înțelegerea care prezidă în genere la acțiunile lor importante, stă Anglia, eșită cu adevărat victorioasă din războiu, cu o putere politică și militară incomparabil întărită și cu toate scopurile sale de războiu larg atinse. În al treilea rând, pe o treaptă de evidentă inferioritate, din cauza posibilităților ei actuale reduse, găsim Franța, care așteaptă încă satisfacțiunea de putere pe care o spera de la victorie. Ea s'a văzut ast-fel silită să renunțe la or-ce plan larg de politică europeană și, mărginindu-se a-și impune voința numai în ceea-ce atinge imediat problema germană, ea și-a închis or-ce orizont mai vast de prevedere a posibilităților mai depărtate. În ceea-ce privește Italia, cel puțin la început, ea nici nu a comptat de cât numai în formă printre cei cari decid și dictează; și aceasta a fost una din marile cauze ale dreptei nemulțumiri pe care poporul italian a resimțit-o cu atâta intensitate.

Cum se poate explica, cel puțin pe departe, această curioasă atitudine a celor «puternici» față de cei mai puțin puternici? Este adevărat că ideea dreptății între popoare a fost instrumentul cel mare cu care oamenii de stat au dus națiunile la

zdrobirea instituțiilor Germaniei militariste și că nu numai în conștiința națiunilor mai mici, ci și în sentimentul celor mari ideia aceasta a fost resortul care a dat puterea rezistenței și voința neștrămutată de a învinge cu or-ce preț. Dar, îndată ce victoria a fost obținută, popoarele mari victorioase au resimțit prea adânc imensele sacrificii făcute, — așa de adânc, că printr'un fenomen psihologic foarte natural, ele au fost ușor înclinate a nu mai ținea compt de jertfele proporțional neasemuit mai mari, — dar mult mai puțin cunoscute lor printr'un simțământ apropiat, — făcute de multe din Statele mici care au luptat în acest războiu. Și ast-fel, în grija exclusivă a plăgilor lor proprii, statele mari au ajuns a concepe cu sinceritate, că dreptatea proclamată cu atâta pompă în cursul războiului cere înainte de toate asigurarea și restaurarea lor proprie, ca un fel de privilegiu față de cei mici; victoria acestora de alt-fel, evident, nu ar fi avut loc fără efortul celor mari. Formula ideală a «Jus-tiției celei noi între națiuni», a ajuns în felul acesta a se realiza înainte de toate, ca voință neștrămutată a statelor puternice de a îngriji în mod egoist foarte în deaproape de propriile lor interese. De aci până la formularea distincțiunii între puteri mari și mici nu mai era nici măcar un pas.

Impunerea acestei distincțiuni ca și în genere politica de interes, se explică ast-fel foarte ușor dacă se mai ține socoteală de luptele politice interne ale marilor puteri, cari nu aleg în tot'dauna în mod ideal mijloacele, pe de o parte, și de personalitatea conducătorilor celor mai influenți, pe de altă parte.

În lupta politică internă a Statelor mari intervine astăzi, într'o măsură foarte grav resimțită, presiunea pe care o exercită asupra guvernelor socialismul; ea e cu atât mai semnificativă cu cât își găsește o parte din putere în bolșevismul rus (și până deunăzi în cel ungar), solidarizându-se în mod evident cu el. Cum în aproape toate statele mari socialismul reprezintă o forță serioasă și, mai ales azi, o amenințare încă și mai serioasă, guvernele s'au simțit de multe ori paralizate în acțiunea lor: ele au trebuit să cedeze aproape complect în unele chestiuni, cum ar fi în problema intervențiunii militare în orientul european, spre a putea avea mai multă libertate în alte chestiuni, pe cari le-au socotit mai grave.

În completă opozițiune, în aparență cel puțin, cu acțiunea socialistă stă, pe de altă parte, acțiunea capitalismului din marile state victorioase. În statele europene economiile naționale au suferit lovituri extraordinar de grave, finanțele publice sunt complet dezorganizate, bogățiile s'au rărit, deși hârtia monedă s'a înmulțit, viața a devenit anormal de grea și de scumpă. De aci setea de a vedea cât mai curând situațiunea restabilită chiar cu prețul sărăcirii complete a micilor aliați de eri și a compromisurilor economice și morale cu bolșevismurile de tot soiul și de or unde. Motive similare, la cari se adaugă trebuința de export și presiunea foarte eficace a marelui finanțe, au determinat în mare parte de asemenea și politica Statelor-Unite în Europa.

În fine fie-care din personagiile din fruntea delegațiunilor a venit la Conferință cu puternica sa personalitate, decis, cu o voință nestrămutată, a face să triumfe punctul său de vedere și chiar de a-și asigura situațiuni de politică internă pe baza rezultatelor obținute la Paris. Ast-fel, conflicte foarte acerbe s'au putut naște, vederi ireductibile s'au ciocnit fără a ceda în nici un fel, negocierile au fost duse cu o dificultate cu totul neașteptată. Se înțelege prin urmare cum asemenea personagi nu au putut privi cu nici o simpatie rezistența, pe care, une-ori, unii din reprezentanții statelor mici au putut-o încerca față de dispozițiuni luate cu multă trudă, cu consumarea unei doze considerabile de voință și de amor propriu, și pe cari le voiau cu tot dinadinsul definitive. Or-ce opoziție, mai ales a vre-unuia «mic», or-ce rezistență, chiar și numai or-ce deosebire de părere au început a fi privite ca adevărate obstacole puse lucrărilor Conferinței, adică în realitate hotărârilor dificultuoase ale consiliului conducătorilor puterilor mari! S'a sfârșit, fără nici o jenă, spre a se evita absolut or-ce împotrivire, fie chiar morală, prin a se elimina chiar și în mod oficial toți cei relativ mici din discuțiuni și a se concentra pe față în mâinile «celor trei» o putere discreționară de autocrați cum e probabil că nu a mai existat vre-odată alta.

Printre aceștia puternica personalitate de o înaltă semnificare morală a președintelui Wilson ocupă de sigur planul întâi prin cantitatea de putere materială pe care o reprezintă și prin autoritatea incontestabilă pe care i-o dă forma în care s'a produs intervențiunea americană. Om de o cultură deosebită, pre-

ședintele Wilson este puritanul care crede cu tot dinadinsul și cu toată impetuozitatea unei naturi proaspete, par'că neatinsă încă de tragedia dificultăților de tot soiul ale vieții practice, în regenerarea lumii prin mijlocul aplicării unui plan de «Societate a națiunilor», prin care în principiu fie-care individ trebuie să-și găsească după voia sa locul în organismul politic al lumii și prin care, pe de altă parte, nevoile elementare și legitime ale celor mai mulți să fie asigurate pentru întotdeauna. O nouă justiție trebuie astfel să se creeze în lume, cu mult superioară nu numai concepțiunii internaționale care a precedat războiul, dar chiar aceleia care ia drept bază în organizarea popoarelor principiul naționalităților. Europa, în felul acesta, s'ar apropia din ce în ce mai mult, ca organizare generală politică, de aceia a Statelor-Unite..

Președintele Wilson nu este însă numai eminentul profesor, care va lăsa de sigur o urmă în istoria omenirii, el este și șeful unui stat imens, cu o putere economică de expansiune sporită, care determină într'un grad important, cu voia sau fără voia conducătorilor săi, o anumită politică externă de interese, stat în sine, în care influența anumitor cercuri de capitaliști este uneori foarte puternică și se exercită prin personalități cu tendințe cât se poate de cosmopolite.

Și astfel s'a putut spune, că atitudinea Statelor-Unite americane este uneori influențată nu numai de concepțiuni ideale, ci și de relațiunile de afaceri pe cari le-au putut lega cu Statele interesate, mai ales cu cele mici. Se șoptește chiar în unele cercuri pariziene, că Franța însăși s'a văzut nevoită să decline anumite oferte americane; din cauza aceloraș forțe ascunse conflictul italo-american a luat la un moment dat un aspect de o asperitate îngrijitoare.

Situațiunea aceasta a delegațiunii americane și a șefului ei este cu atât mai explicabilă cu cât Președintele Wilson este un personagiu de o prea înaltă morală spre a putea supune vreunei indoeli afirmațiunile, de multe ori prea pripite, ale anturagiului și ale experților săi. Dintr'o frumoasă probitate intelectuală, Președintele refuză de a se încrede pentru rezolvarea tuturor chestiunilor europene în propriile sale cunoștințe și caută a se documenta prin rapoartele experților trimiși la fața

locului. Din nefericire, chestiunile Europei centrale și orientale sunt mult prea complexe și nuanțate, iar reprezentanții populațiilor sunt prea adese-ori oameni mult prea puțin sinceri, pentru-ca experții, or-cât de bine intenționați și de capabili ar fi, să poată să se pună la curent cu situațiunile reale, dacă nu le-au studiat prin experiență proprie și vie, cum au făcut alții prin forța însăși a lucrurilor, la fața locului. Și astfel se întâmplă, după impresiunea multora, că hotărârile delegațiunii americane, impuse cu înverșunare, nu corespund totd'auna, nici unei adevărate cunoașteri a realităților, nici marilor interese pe cari crede că le apără.

În fine Americanii, precum spuneam, au o fire în care exuberanța simpatiei face ca deseori legăturile cu persoane să altereze consecvențele naturale ale concepțiunilor ideale politice ce vor a aplica. Astfel, uneori, populațiuni întregi s'au putut bucura de o caldă apărare a unor pretențiuni neașteptate.

Toate acestea la un loc, unite cu prudenta Președintelui, care se știe în totd'auna de a da de la prima dată expresiunea completă și definitivă a gândului său, explică psihologia acțiunii delegațiunii americane la Conferența Păcei.

În ceea-ce privește acțiunea delegațiunii engleze, ea este în mare parte rezultatul a două forțe: întâi ciudata putere de persistență a politicii tradiționale engleze, pentru care Britania este centrul moral și material al lumii întregi, și al doilea, pare-se, politicianismul de partid, care impune uneori vederi neluțelese din afară delegațiunii engleze. Interesele materiale engleze sunt astfel luate în considerațiune cu o deosebită atențiune; în ceea-ce privește politica generală externă, ea se ferește cu multă luare aminte, în afară de aceasta, de a produce în Anglia curente care ar putea sdruncina situațiunea guvernului; iar pe de altă parte tradiționalismul englez împiedică firul vechii politice engleze de a se adapta la noile situațiuni din Europa centrală și orientală. O indiferență și chiar o ignoranță inexplicabilă se manifestă de multe ori față de aceste situațiuni. Și astfel politica engleză se manifestă, în raport cu problemele din părțile noastre ale Europei, cu totul streină de interesele mari și reale ale popoarelor de aci.

În ceea-ce privește delegațiunea franceză, acțiunea sa este cu

totul dominată de felul de a fi autoritar al președintelui ei. După ce și-a câștigat drepturi neperitoare la recunoștința țărel sale și indirect a aliaților ei prin tenacitatea acțiunii sale în ultima perioadă a războiului, d-l Clemenceau a rămas cu fobia agresivității germane, intrupând de alt-fel în privința aceasta în chip reprezentativ un sentiment general francez. În privința celor-Palte probleme europene, d-sa se află în aceeași situațiune ca personalitățile de seamă din cele-lalte două delegațiuni despre care am vorbit: neputința și de multe ori, din motive inexplicabile pentru noi, chiar refuzul prejudicial de a se informa în mod precis.

Puterei neînchipuite de voință, atât a d-lui Clemenceau, cât și a d-lui Lloyd George, se datorează într'o măsură considerabilă de altfel, ca un exemplu din cele mai de seamă în istorie, recunoștința ce lumea întreagă trebuie să o poarte de bună seamă popoarelor pe cari le-au condus în cursul războiului acești oameni de Stat. Ei formează, în frunte cu președintele Wilson, figurile cari vor domina multă vreme evoluțiunea omenirei, în bine și în rău. Lor se datorează în mare parte victoria umanității contra imperialismului germano-turanic. Lor trebuie deasemenea să le mulțumim pentru posibilitatea așezării unei noi ordine în Europa Centrală, bazată în liniamente generale pe principiul național. În special noi Românii, prin ajutorul acțiunii țărilor pe cari acești oameni le reprezintă, dar și în foarte mare măsură ce e drept prin noi înșine, am ajuns la înfaptuirea visată a reintregirii neamului nostru.

Fată de mecanismul psihologic, astfel analizat, al activității Conferenței, sunt în fine de sigur interesante de înregistrat în această ordine de idei și câteva din rezultatele efective, bune sau rele, la cari ea a ajuns și cari constituiesc marile directive generale ale poliicei sale.

Cel mai însemnat rezultat este fără îndoială recunoașterea noului statut teritorial al Europei apusene, centrale și balcanice. Astfel în afară de întoarcerea Alsaciei-Lorenei la Franța și a teritoriilor iredente la Italia, s'a consacrat, ca un fapt câștigat existența în linii generale a Poloniei, a Ceho-Slovachiei, a României mari, a Serbiei mari (aceasta din urmă de sigur într'o formă cari poate fi germenele multor dificultăți viitoare).

În Rusia, din contra, Conferența s'a recunoscut incapabilă de

a lua vre-o măsură și de a avea vre-o politică sigură: graba în recunoașterea legitimității reacționarismului lui Kolceag, după încercarea neserioasă de a trata laolaltă cu bolșevicii ruși și cu celelalte partide reacționare din vechiul imperiu moscovit, o dovedește îndeajuns. Aceasta constituie o adâncă primejdie întrucât de pe acum se constată tendința vădită a Rusiei de a se mișca, pe cât posibil, în viitor, în orbita Germaniei și voința hotărâtă a Germaniei de a profita de orice ocaziune spre a-și câștiga Rusia.

Politica Conferenței față de Germania deasemenea nu e complet consequentă. După ce-i impune clauzele dezarmării militare, Conferența refuză într'adevăr de a lua măsurile cele mai severe spre a garanta, în Germania însăși, stricta aplicațiune a acelor clauze. Tot astfel din punctul de vedere economic, în afară de faptul că s'au luat Germaniei câteva bazine miniere de o incontestabilă însemnătate, Conferența nu s'a îngrijit în niciun fel bine chibzuit a o împiedica de a deveni, pe ruinele Europei devastate în chiar acest scop de ea, o formidabilă putere economică. Grija Conferenței nu a fost nici decum atât de a ocroti țările amice invadate și de a reface teritoriile lor devastate în mod barbar și sistematic, ci aceea de a nu știrbi nimic din puterea de producție a Germaniei debitoare, spre a o face să lucreze în folosul învingătorilor și a da acestora noi mijloace financiare, mai mult de altfel decât larg economice. Cu sistemul acesta, Germania își va putea spori încă mai mult, sub protecția învingătorilor săi, imensa putere de producție, pe când mulți dintre aliați, vor fi în dificultăți colosale, chiar și pentru a-și reface economia dinainte de războiu. În fine, din punctul de vedere politic, Conferența s'a opus sugestiunilor franceze de a face tot posibilul, ca Germania să se fărâme delă sine în alte State mai mici, și, din contra, prin inacțiunea ei, a favorizat o concentrare și unificare încă mai mare a forțelor germane, sub o nouă formă exterioară politică.

În ceea ce privește Austria însă Conferința a adoptat o concepțiune destul de neașteptată, punându-se din contră cu tot dinadinsul și cu riscul oricărui sacrificii în calea evoluțiunii pe care natura însăși pare a o comanda, după toate probabilitățile, problemei austriace, față de o întinsă Germanie unitară.

Conferința are credința că, prin forță sau prin persuasiune, va reuși să convingă locuitorii germani ai Austriei de a nu se uni niciodată cu frații lor din Germania. Tot astfel, marii aliați își mai dau agreabila iluziune, că Ungaria de mâine va consimți a deveni prietena lor în urma unor anume concesiuni bine cântărite.

Viitorul va arăta de sigur ce roade poate aduce o asemenea politică, întemeiată cu tenacitate pe o necunoaștere a realităților.

În fine, în ceea ce privește «statele nou formate și cele «considerabil mărite» din Europa centrală și orientală, Conferința a adoptat o atitudine în aparență bizară, punându-le aproape pe acelaș plan și neacordându-le mai multe menajamente decât vrăjmașilor din aceste regiuni. Aceasta se explică prin voința, mai ales a Americanilor, de a poza în arbitri ai Europei. S'a mers însă de sigur mult prea departe cu acest fel de a fi, neobservându-se uneori nici chiar ridicolul evident în care Conferința cădea cu toată seriozitatea: fără astfel a se vorbi de anumite note înveselitoare în recentul conflict dintre România și bolșevismul maghiar, precum a fost proclamația lui Kun Bela că atacă pe Români spre a-i sili să se conformeze ordinelor Conferinței, să nu menționăm decât deciziunea pe care Consiliul suprem o ia foarte aproape de a o lua la un anume moment de a dezarma complet toate puterile «mici» cari au luat parte la războiu, și între ele și pe noi.

Modul puțin serios în care de multe ori aceste puteri sunt tratate se vedește și în chestiunea convențiilor care ne leagă pe noi de marii aliați. Sub cuvânt că au fost oficial secrete, deși au fost, pare-se, chiar formal cunoscute de America și în orice caz una din ele cel puțin a fost știută, în liniile sale generale, de lumea întreagă, America refuză de a le recunoaște și pretinde, că odată cu intervențiunea ei nu numai nu a recunoscut situația de drept și de fapt găsită, ci a făcut *tabula rasa* din toate convențiile ce fuseseră încheiate între aliați, chiar dacă unii dintre acești aliați n'ar fi consimțit niciodată și pentru nimic la desființarea lor. Pretențiunea a fost de sigur neașteptată, mai ales din partea acelor care veneau să restabilească în lume dreptatea, legalitatea și respectul promisiunilor solemne, chiar cu mult mai vechi; ea se explică însă prin vo-

înța nestrămutată de a nu întâlni absolut nici o piedică în construirea lumii noi europene pe care idealismul american o visează și această voință apare unor Americani, în entuziasmul lor proaspăt, ca o datorie morală dintre cele mai sfinte, constituind de aci înainte una din menirile cele mari ale țării lor în lume. În ceace privește aliații mari, personal contractanți cu noi, ei s'au aflat într'o situațiune destul de grea din cauza aceasta; au încercat mai întâi să justifice o atitudine similară cu a Americii, invocând greșelile comise de diplomația guvernului român care s'a făcut în 1918 susținătorul păcii cu Germania; în cele din urmă însă, fapt foarte semnificativ, par a nu fi avut nici măcar nevoia de a-și lămuri atitudinea față de o putere «mică», cum suntem noi, mai ales că în raporturile lor cu puterea mai «mare» a Italiei s'au văzut nevoiți să recunoască valabilitatea completă a tratatului încheiat cu ea și că, față de Japonia, America însăși recunoscuse valabilitatea tratatului încheiat cu marile puteri europene. Astfel, deși în fapt s'a procedat ca și cum tratatele noastre nici n'ar fi existat, totuși, după toate aparențele, denunțarea lor nici nu ne-a fost făcută până acum.

În fine, nu se poate să nu menționăm aci încăodată bizarul rezultat la care Conferența a ajuns ea, lucrând cu pretențiunea sinceră de a instaura justiția internațională, să recunoască drepturile statelor exclusiv după criteriul întinderii puterii lor materiale și să ignoreze astfel în mod absolut și intenționat dreptul statelor mici de a lua parte la hotărârile ei și chiar a-și dirija în mod independent destinele. Impărțirea statelor aliate în mari și mici — și chiar și în aliate și asociate — este expresiunea cea mai impresionantă a acestui formidabil și funest paralogism. Această împărțire s'a consacrat și se manifestă până chiar în protocoalele oficiale, ca un element definitiv, bine lămurit, al noului drept public! În fine ea are tendința să treacă, cu tot aparatul ei autocratic, în viitoarea organizare a Ligei Națiunilor r.

Justificarea care s'a dat acestui anachronism este, că marile puteri, cu sacrificiile lor, nu numai au obținut victoria, dar tot ele prin forța lor vor garanta pacea: ele ar fi așa dar în drept de a impune celorlalte puteri un anume statut, fără de care ele nu s'ar simți în putință de a asigura liniștea internațională. E curios, că în acest raționament se neglijează complet rolul pe care în mod necesar îl joacă și statele mici pentru menținerea

echilibrului păcii și care a fost proclamat cu atâta tărie și abundență de reclamă de către aceleași puteri mari în cursul războiului.

De altfel atitudinea Conferenței față de toate statele mici din centrul Europei a fost condusă la fel de aceeași normă și voință de tutelare. Nu am putea astfel afirma că România a fost principial mai rău tratată decât alte state. Atitudinea Conferenței pare a fi fost, cu mici variante, bine definită dintru început din partea anglo-americană.

Ba chiar în acest fel de a fi, a intrat și ceva mai mult: o egală îndreptățire nu numai a statelor mici între ele, dar chiar a acestora și a inamicilor. Cu dorința sinceră și puțin cam pripită de a așeza în Europa iubirea între popoarele erii încă încăerate în cea mai cumplită vrășmășie, pe deoparte, și, pe de altă parte, cu voința marilor puteri de a profita prin orice ocaziune și cât mai mult de noua așezare a lumii, Conferența nu a mai făcut cuvenita deosebire nu mai spunem între amicii devotați și inamici cari erii încă dau dovezi de cumplită cruzime față de ele, ci nici chiar între împilăți și jefuitori, între victimele nevinovate și călăii lor; aceasta dă ocaziune prea adese-ori la incidente destul de dureroase.

S'a întâmplat ca noi să fim singurii dintre cei mai «mici», care să fi știut a ridica cu demnitate glasul în contra încălcărilor pe care Consiliul celor puternici încearcă să le facă asupra drepturilor vitale ale celor slabi. Această atitudine va însemna de sigur o fală pentru neamul românesc în istoria universală. Dar, tot așa sigur, ea nu a putut fi pe placul celor cari, după grele eforturi, cred că au putut decreta norme nestrămutate pentru dreptul celor-l'alte popoare refuzând să ia cunoștință de voința lor.

Neînțelegerea care a rezultat depășește cu mult, ca semnificațiune, caracterul unui simplu diferend între România și Conferență. Ea nu poate fi însă de cât trecătoare pentru noi. România într'adevăr a avut grija până acum și va ști și de acum înainte să îndrumeze întreaga sa activitate externă în așa fel, în cât nu numai să servească în mod constant principiile de sublimă dreptate pentru care de la început a intrat în războiu, — în mod, poate, mai altruist de cât aproape or-care altă țară

beligerantă —, dar încă să facă a coincide în or-ce moment interesele românești cu interesele generale, bine înțelese, ale marilor săi aliați. Este astfel imposibil ca aceștia să nu sfârșească prin a recunoaște toată frumusețea și demnitatea acestei atitudini, conform cu cele mai înalte principii de solidaritate internațională.

August 1919.

